

# מאימתי פרק ראשון ברכות

# עין משפט גזר מצוה

# מסורת הש"ס

(א) שנאמר יבול מלך מן הקדש והכנה  
 ממיין סוף ויביא הב"י בלוקט  
 ובפ"ק (ג) וְגַם מִשְׁפֵּט פִּיכָה  
 יג. ד"ה בשל"ג (א) שנת. פ. ע"ש  
 קדושין פ. ע"ג, ד' לקמן דף טו.  
 מנחות לה: (ו) ומגילה טו: פ"ה יז.  
 (ז) וְגַם מִשְׁפֵּט פִּיכָה דף  
 חולין פ"ט, (ח) מגילה פ"ק דף  
 ג, (ט) פ"י ל"ד חלה בשל"ג לומר  
 דבר הניכר שאין נמנה. מ"ק  
 בערך אמר י"ג, (י) ש"ך ל"ד י"ז  
 ע"ג, (יא) ויפיע מ"ס שנת. פ.  
 ד"ה ש"ן ויפיע עירובין לו, ד"ה  
 קשר ומגילה טו: ד"ה שפיע  
 ומסופת מנחות לה: ד"ה אלו,  
 (ט) ש"ך לעמוד ב'.

# הנהגות הב"ח

(א) גמ' דשלהי מנייהו הוי ה"י  
 (ב) שם אמר רב זמי אפי'  
 חיבתא לז"ס: (א) ויפיע מ"ס שנת. פ.  
 דוקא ובי בשבא דלעמיה:  
 (ז) ד"ה אשר אוכיר ובי שמי על  
 פי מנחה: (ח) ד"ה ששאר בני  
 מאי כתיב בהו שפיה: (י) חז"ל  
 ד"ה אלו מפילין שפיה פריש  
 [במנחות ל"ה] לפי שיש:

# גליון הש"ס

גמ' אין הפלוגה של אדם ב"י  
 ע"י ע"ז ד' ע"כ מ"ס ד"ה ש"ן.  
 ויגרסם אלא עם הצלול:  
 רש"י ד"ה ומנין לעשרה ובי  
 עדה ב"י. לקמן סוף ע"כ:

# מוסף תוספות

א. בתוס' ר"יש כתב, פי'  
 ר"ח (המניח ציין שאלו  
 ז"ח ט"ס) דוקא בביתא  
 שלהם שהיו ודוקא מן  
 העיר ויש לומר כי התמקין  
 ושמו גם בשלנו בבליה,  
 ורבינו רבי' להמתין אפי'  
 ביום ודוקא כשהיה עומד  
 להתהלל. (רבינו ר"י הו"ק).  
 ב. בתוס' ר"יש גורס, כסלא  
 לגוי. א. בתוס' ר"יש גורס,  
 וכ"ש הכא דמרה טוביה  
 מרובה.

# לעני רש"י

פרי"ד. הי"ך שפשוך.

# מוסף רש"י

כי כסלא לאוגיא. לומר  
 תמלסו לנקמה (דברים יג).  
 בקרב אלהים ישפוט. המקום  
 עמיה, מתקיים עמיה בדרב  
 המשפט (בב"ב פ"ג ח"ו). ככל  
 המקום אשר אוכיר את  
 שמי. לומר שאין דעת בל"ך  
 להכיר את שמי. אלוה ש"ן  
 דהיינו יתיר, אוכיר את שמי  
 משמע אלמד לחתים להוכיח  
 את שמי. (שם) ויברוע ויזר  
 אלו תפילין. מדיכתי ימינו  
 וכתיב ויברוע עוון, למהלך בירוע  
 היינו שמתלו ומפילין שמתלו  
 קיימו. (נדר ג'). אלו תפילין  
 שבראש. אלו תן לל"י כי שם ה'  
 נקרא עליו (שולחן ערוך). כמובן  
 כסו רוב העם ש"ן וז"ל  
 מנחות לה: ובי חז"ל אלוה.  
 האמרת. שנתה. כמו יתאמת  
 כל פועלי און. יתמתה שדרכן  
 ללנה (חגיג' ג'). חטיבה אחת.  
 שנת חלה. שנת מיוחד לומר און  
 נמון לך נמנין לללה (שם).

# רבינו הגאון

אילמלו [ניתנה] רשות לעין  
 לראות את המוקין און כל  
 בריה (ל"ב). יכולה לומר  
 מנייהו. פי' (מסלי) [וכסלי]  
 כסלי. פי' .. בבב ..  
 דמשהוין. תניא אבה בנימין  
 [אומר] און תפילתו של אדם

[ונשמע] אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע אל ה' ואל התפלל [מקום רנה שם תהא תפילה] ומקום רנה הוא בבית הכנסת שנאמר רנו צדיקים [כלומר] בבית יי [שם] תהיה תפילה. ומניין שהקב"ה מצוי בכנסת, פירוש ששכבוהו של הקב"ה מצוי כן ובכל"י א"ר אבין בר אריא א"ר ר' יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר נשבע ה' בימינו וברצוע עונו, וימינו זו תורה שנאמר מימינו אש דת למו, ענו אלו תפילין. פי' שהב"ה מראה מכוון לנביאיו וחסדיו לנביא ליתב אדם יושב, דכתיב ואריות את יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו, וכתיב ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל, וכמי שיש לו ארץ רכבים ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. ויכן שנודע לנו כי מתהא לנביא בענין הזה, נחברו לנו כי אריה האמורא בראית הלב, כי לא יתכן להאמר בראית העין שנראית רמות לבי"ה, שנאמר ואל מי תחיינו ואשור, אלא אריה בלב היא, כך יתכן לומר שאיפשר לאדם לראות בראית הלב רמות בראש ועליו תפילין. והואמר אריה, אריית הלב היא כדכתיב ולבי ראה הרבה חכמה ודעת. וכך כוונתו, ולא אריית העין ממש, שהרי בפירוש אמר הכתוב ודברתי על הנביאים ואני חזון הרביתי וביד נבויאם אומה, מלמד שמראה לכל נביא דמיון שיוכל לראות, אבל ארייה ממש הם ושולם שיש מי שיוכל לו דעתו, וכי ר' יצחק חולק על התורה שנאמר כי לא יראני האדם וחי. ובי' ר' יצחק ואמר כי נראה הקב"ה למשה. ורעה הלא כתבי ויראת את אלוהי ישראל כמעשה לבנת הספיר, הנה מראה הכתוב שמו, ומקרא אחי' כתיב ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא יראתם כל אדם ביום רבו ה' אילמים בחבורם ביום השבת, קשר אריה אחריו. ונפקי לא שיש, היא ארק דכתיב ויראו, היא תכתיב כי לא יראתם כל אדם, וימינו לשון תפילין שקראו אותה ארייה, שנתה וייעבד כי שם שרבו בצדקים, ויעבד כל היה בצדקים אבאין בענו, וכתנה רבות. ולמנינו מרע יראו שנים כפחות מהו (היה) די הלא להבין ולעיד שאין בכל המלמד דבר מרעיש שיש בישראל נתון דמות לבוראו שיתבאר שמו ויתעלה זכרו, אמנם ולוקין לב רשע ארץ המנינים מתפאים בדברים אשר לו כן כי לא יגלוה בעולם, כל שפרע מאניש דור המבול יפרע מהם, ומצאונו שהקב"ה יתיש הראה למשה יתכן בתוך הכבוד שאמר הכתוב ויראת את אחריו, כמון מלאך ובראש תפילין, והלא משה רבינו עמד בקשר של תפילין רש"יין של תפילין, כענין שהתורה אשר לא מראה אותך כל אשה ארי מראה אותך את תנתי הממשך ואת תנתי כל כליו. ויתכן תפילין לראית העין ויתכן תפילין לראית הלב. אבל זה ככתוב ויראת את אחריו אינה אלא אריית הלב, ועל תורה הארייה שנאמרה

לוא הקצפת. לשון המתנה היא: למלוה. בשביל מנזות אשר לוימי לגמול חסד: לראוה. כל השדים העומדים לפניו: כי כסלא לאוגיא. כשורת חפירה המקפת האוגיא שעושין תחת הגפנים כמו ששנינו (מ"ק דף ג'). און עושין אוגיות לגפנים לאסוף שם מים להסקות הגפן.

אמר ר' יוסי ברבי חנינא זוכה לברכות הללו שנאמר וְלֹא הַקְשַׁבְתָּ לְמַצוֹתַי וְיָהִי כְבוֹדְךָ שְׁלֹמֹךָ וְצַדִּיקְךָ כְּגֹלֵי הַיָּם וְיָהִי כְחוֹל זֶרְעֶךָ וְצִיאָצִיא מַעֲיָךְ וְגו': תניא אבא בנימין אומר אלמלי נתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המוקין אמר אביי אינהו נפישו מיוגן וקיימו עלן כי כסלא לאוגיא אמר רב הונא כל חד וחד מיוגן אלפא משמאליה ורבבתא מימיניה<sup>(א)</sup> אמר רבא האי דוחקא דהוי בכלה מנייהו הוי הגי ברכי דשלהי מנייהו<sup>(ב)</sup> הגי מאני דרבנן דבלו מחופיא דידהו הגי כרעי דמנקפן מנייהו האי מאן דבעי למידע לחו לייתי קיטמא גהילא ונהדר אפורייה ובצפרא הוי כי כרעי דתרנגולא האי מאן דבעי למחזינהו ליתי שלייתא דשונרתא אוכמתא בת אוכמתא בוכרתא בת בוכרתא ולקליה בגורא ולשחקיה ולימלי עיניה מניה וחזי לחו ולשרייה בגובתא דפרזלא ולחתמי' בגושפנא דפרזלא דילמא גנבי מניה ולחתום פומיה כי היכי דלא ליתוק רב ביבי בר אבוי עבד הכי חזא ואתוק בעו רבנן רחמי עליה ואתסי: תניא אבא בנימין אומר \*אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר<sup>2</sup> לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר<sup>3</sup> אלהים נצב בעדת אל ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל<sup>4</sup> ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם שנאמר<sup>5</sup> בקרב אלהים ישפוט ומנין לשנים שיושבין ועוסקין בתורה ששכינה עמהם שנאמר<sup>6</sup> אז נברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו'<sup>7</sup> מאי ולחושבי שמו אמר רב אשי<sup>8</sup> חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר<sup>9</sup> בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות וכי מאחר דאפי' תרי תלתא מבעיא מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא גמי היינו תורה וכי מאחר דאפי' תלתא עשרה מבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי: א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר<sup>10</sup> נשבע ה' בימינו וברצוע עונו בימינו זו תורה שנאמר<sup>11</sup> מימינו אש דת למו וברצוע עונו אלו תפילין שנאמר<sup>12</sup> ה' עונו לעמו יתן ומנין שהתפילין עונו הם לישראל דכתי' <sup>13</sup> וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך<sup>14</sup> ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הגי תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו א"ל<sup>15</sup> ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דיישראל אין דכתיב<sup>16</sup> את ה' האמרת היום (וכתיב) וה' האמירך היום<sup>17</sup> אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני<sup>18</sup> חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנתה וייעבד כי שם שרבו בצדקים, ויעבד כל היה בצדקים אבאין בענו, וכתנה רבות. ולמנינו מרע יראו שנים כפחות מהו (היה) די הלא להבין ולעיד שאין בכל המלמד דבר מרעיש שיש בישראל נתון דמות לבוראו שיתבאר שמו ויתעלה זכרו, אמנם ולוקין לב רשע ארץ המנינים מתפאים בדברים אשר לו כן כי לא יגלוה בעולם, כל שפרע מאניש דור המבול יפרע מהם, ומצאונו שהקב"ה יתיש הראה למשה יתכן בתוך הכבוד שאמר הכתוב ויראת את אחריו, כמון מלאך ובראש תפילין, והלא משה רבינו עמד בקשר של תפילין רש"יין של תפילין, כענין שהתורה אשר לא מראה אותך כל אשה ארי מראה אותך את תנתי הממשך ואת תנתי כל כליו. ויתכן תפילין לראית העין ויתכן תפילין לראית הלב. אבל זה ככתוב ויראת את אחריו אינה אלא אריית הלב, ועל תורה הארייה שנאמרה

המתפלל ולא המתין את חבריו מודפין לו וכו'. פירש רבינו תוס' דזה היה להם צנתי כנסיות שלהם שהיו צדקה ולכן צללה יש להמתין. והר"י היה מאחר תפלתו ומאריך עד שילאו כולם ואם נמוך קך היה שום אדם צא צנית הכנסת היה מעיין נספר עד שגמרו תפלתם. ונאה להחמיר סף לנו: **ב' כסלא לאוגיא.**

כענין תפילין גרים נדרים (דף י:): הדין כדלדמיין צדק מדין דת (דף י:): הדין לאוגיא להוי פאה: **חך לא מכתבן מליה בספר הזכרונות.** לומר עם אחרים אצל נספר לנדו נכתבין כדלדמיין וכל מעשיך נספר נכתבין (אבות פ"ק ג') כ"ש מדה טובה: **אלו תפילין שבראש.** (א) לפי שיש בהן רוב של של שדי שהש"ן כמזנה

נקמט שצנתיס והל"ת דצלועות. ומימא משנת פרק צננה מליקין (דף נ"ג) דקאלמר מן המותר צפין ולח מפיק רעויות ממורת ה' צפין. ועוד דצפ צתרא דמגילה (דף כ"ו ג') קיי לרעויות תשמשי קדושה צעלמא. אלא י"ל אלו תפילין שבראש לפי שהן צננה של ראש ונחלין דליין צנו ורלו אצל תפילין של יד מכוסין דכתיב (שמות יג) לך לראש על ירך ולא לאחרים לאותם: **ב' כעמך ישראל.**

זה שישק הפייטן (ציוס א' דפסח) עוטפת כליו גלילי: **א' אהורי בית הכנסת.** פי' רש"י כל פתחי צני כנסיות היו למזרח ואחוריהם למערב וזה המתפלל אחורי צית הכנסת ואינו מחזיר פניו לצפון נראה ככופר. ולא צני שהצננו מתפללין לפניו. ולא נהירא דלדצננה צמהדר אפייה לצית הכנסת מיחוי כשתי רשויות שהקל מתפללין למערב והוא מתפלל כנגדס למזרח. ע"כ נראה אחורי ככס"ג מי שהוא אחורי העס צמורח והעס משתחיים למערב ולהכי קאמר ולא מהדר אפייה לו. דוקא על שיהי מנהגס להתפלל למערב. אצל אלו מתפללים למזרח שאנו צמערצו של א"י וכתבי והתפללו אליך דרך ארצס (מ"ב ח) ונראה כמו שפי' להם לצד מערב יתפרס לנו לצד מזרח: **שאלמלי**

וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות וכי מאחר דאפי' תרי תלתא מבעיא מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא גמי היינו תורה וכי מאחר דאפי' תלתא עשרה מבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי: א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר<sup>10</sup> נשבע ה' בימינו וברצוע עונו בימינו זו תורה שנאמר<sup>11</sup> מימינו אש דת למו וברצוע עונו אלו תפילין שנאמר<sup>12</sup> ה' עונו לעמו יתן ומנין שהתפילין עונו הם לישראל דכתי' <sup>13</sup> וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך<sup>14</sup> ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הגי תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו א"ל<sup>15</sup> ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דיישראל אין דכתיב<sup>16</sup> את ה' האמרת היום (וכתיב) וה' האמירך היום<sup>17</sup> אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני<sup>18</sup> חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנתה וייעבד כי שם שרבו בצדקים, ויעבד כל היה בצדקים אבאין בענו, וכתנה רבות. ולמנינו מרע יראו שנים כפחות מהו (היה) די הלא להבין ולעיד שאין בכל המלמד דבר מרעיש שיש בישראל נתון דמות לבוראו שיתבאר שמו ויתעלה זכרו, אמנם ולוקין לב רשע ארץ המנינים מתפאים בדברים אשר לו כן כי לא יגלוה בעולם, כל שפרע מאניש דור המבול יפרע מהם, ומצאונו שהקב"ה יתיש הראה למשה יתכן בתוך הכבוד שאמר הכתוב ויראת את אחריו, כמון מלאך ובראש תפילין, והלא משה רבינו עמד בקשר של תפילין רש"יין של תפילין, כענין שהתורה אשר לא מראה אותך כל אשה ארי מראה אותך את תנתי הממשך ואת תנתי כל כליו. ויתכן תפילין לראית העין ויתכן תפילין לראית הלב. אבל זה ככתוב ויראת את אחריו אינה אלא אריית הלב, ועל תורה הארייה שנאמרה

כא א מ"י פ"ח מהלכות  
 תפלה הלכה א (פג)  
 עשין יט) מ"י ויפיע ארי'  
 ס'מון 5 פ"ק ט:

# תורה אור השלם

1. לוא הקשבת למצותי  
 ויהי כנהר שלומך וצדקתך  
 כגלי הים: ויהי כחול זרעך  
 וצאצאי מעיך מבעיותי  
 לא יפרת ולא ישמד שמו  
 מלקפי: ישעיהו מה הי"ט

2. ותיקני אל תפלת עבדך  
 ואל תחננו: ואלו לשמע  
 אל ה' ואלו תפלה  
 אשר עבדך מתפלל לפניך  
 יחיים:  
 3. ממור לאסוף אלהים  
 נצב בעדת אל בקרב  
 אלהים ישפט:

4. אז נברו יראי ה' איש  
 ויראו וירושקו: וישמעו  
 ויקבטו ספר ויזון לפניו  
 לקריא: ולחשבו שמו:  
 מלאכי ג טז

5. מזבח אדמה תעשה לי  
 וזבחת עליו את עלותיך:  
 ואת שלמתי את זבחיך ואת  
 בקרבך בכל המקום אשר  
 אוכיר את שמי אבוא  
 אליך וברכתך:

6. נשבע ה' בימינו וברצוע  
 עונו אש דת למו: ויראו  
 מאכל לאיבך ואם ישחו  
 בני נכר וירושך אשר  
 יעצת בו: ישעיהו ס"ח  
 7. ויאמר ה' מינין באן ויזון  
 משעיר למו ויפיע מהר  
 פאין ואתה מרבת קוש  
 אלקיך וברכתך:

8. יזע לעמו יתן: וירך  
 את עמו בשלום:  
 תהלים כט א

9. וראו כל עמי הארץ כי  
 שם ה' נקרא עליך ויראו  
 ממך: ויראו כל עמי  
 10. ומי כעמך ישראל גוי  
 אחד בארץ אשר יקח  
 ואלהים לפחות לו עם  
 לשום לך שם גדלות  
 ויראות לקרש מפני עמך  
 אשר פריה ממצרים היום:  
 דברי הימים א יז כב

11. את ה' דאמרת היום  
 לידות לך לאלהים וללבת  
 בודקיו ולשמור חקיו  
 ומצותיו ומשפטיו ולשמע  
 בקלו: ויז תאמרוך היום  
 לידות לו לעם נקלה  
 כאשר דבר לך ולשמור כל  
 מצותיו: דברים כו י"ח

12. שבע ישראל ה'  
 אלהינו: וי' אהר:  
 דברים ו ד

13. כי מי גוי גדול אשר לו  
 אלהים קרבים אליו כיו:  
 אלוהים בכל קראנו אליו:  
 ומי גוי גדול אשר לו חקים  
 ומשפטים צדקים ככל  
 התורה הזאת אשר אנכי  
 נתן לפניכם וידוע:

דברים ד ז-ח  
 14. אשר קראנו עליך מי  
 כעון עוש נשע כיו מגן  
 בקור ואשר תרב אאותך  
 ויבמלחמתך וביד ויזוקה  
 על מנתותיך תודך:  
 דברים ל ט

15. אה נקסה אלהים לבוא  
 לקחת לו מי מקרב גוי  
 במסת באות ובמפתים  
 ובמלחמתך וביד ויזוקה  
 וברוע נטרה ובמראים  
 דלים ככל אשר עשה  
 לך: ואלהים ממצרים  
 לעיקר:  
 דברים ד לו

16. ולתתך עליון על כל  
 הגוים אשר עשה לתתך  
 ולשם ולתפארת ולחיקה  
 על קדש לך ואלוהיך כאשר  
 דבר:  
 דברים ט יט